

KADIN GİRİŞİMCİLERE YÖNELİK “STRATEJİ GELİŞTİRMEDE” YEREL YÖNETİMLERLE İŞBİRLİĞİ İÇİNDE OLMAK, MÜMKÜN MÜ?

Doç.Dr. Meltem ONAY ÖZKAYA*

ÖZET

Araştırmanın üç temel amacı bulunmaktadır. Birincisi; kadın girişimcilerin, “sosyal sermaye” olarak tanımlanan nitelik ve yeterliliklerinin belirlenmesi, ikincisi; kadın girişimcilerin karşılaştığı problemlerin tanımlanması ve son olarak da; karşılaşılan bu problemlere yönelik olarak kadın girişimcilerin geliştirdikleri yöntemler ile gerek yerel yönetimler ve kurumlar gerekse ülke bazında oluşturulan politikaların ve stratejilerin karşılaştırılmasıdır. Araştırmanın örneklemini Manisa’da TOBB’un öncülüğünde kurulan ve Ticaret ve Sanayi Odası’na bağlı “Kadın Girişimciler Kurulu”na üye olan toplam 25 kadın girişimcinin tamamı oluşturmaktadır. Araştırma verileri, üç bölümden oluşan bir anket formu aracılığı ile yüz yüze görüşmeler sonucunda sağlanmıştır. Yapılan araştırmada, ele alınan örneklemdaki kadın girişimcilerin temel sorunları ortaya konularak ilgili çözüm önerileri getirilmiş ve yerel yönetim kurumları ile işbirliğine girilmesi durumunda “kadın girişimciliği”ni artırmanın mümkün olabileceği gösterilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kadın Girişimcilik, Strateji, Yerel Yönetimler, Sosyal Sermaye

ABSTRACT

This study has three objectives. First of all; determining the attribution and efficiency of women entrepreneurship as a “social capital”, then, describing the women entrepreneurs’ problems, and finally; comparing the solutions to the problems developed by women entrepreneurs with politics and strategies developed by central and local government. Sample of research is 25 members of women entrepreneurs board in Manisa Chamber of Commerce and Industry. Research data collecting with survey which includes three section and face to face interview. In this study, the solutions related to main problems of women entrepreneurs have been introduced and feasibility of increase in women entrepreneurship by cooperating with local government has been presented.

Key Words: Women entrepreneurship, Strategy, Local Government, Social Capital.

I. GİRİŞ

Kadın girişimciliği genel olarak istihdam ve kadın istihdamının özel bir alanıdır (Yetim, 2002:79;Altınel,1993:35;Arat,1993:29). Türkiye’de 1980’li yıllardan itibaren kadınların işgücüne katılımı konusunda yapılan çalışmalar yoğunluk kazanmıştır. Kadınların istihdamına yönelik olan bu ilgi, özellikle gelişmekte olan ülkelerde benimsenen ihracata yönelik kalkınma stratejileri ile yakından ilişkilidir.

Gelişmekte olan ülkelerin ithal ekonomisi politikasında yaşanan sorunlar, yurt içi ikamesi kullanarak küresel pazarla bütünleşme yollarının aranmasına neden olurken, kullanılan girdiler açısından ithalata bağımlı olmayan emek yoğun sektörlerin ve bu sektörlerde istihdam edilen “kadın emeği”nin önemini arttırmıştır (Yetim,2002:79; Aytaç,2002:15; Hatun,1997:9; DİE,2007).

Sosyal sermaye kavramı, özellikle 1990’lı yıllardan itibaren sosyal bilimlerde ilgi alanı haline gelmiştir (Yetim,2002:80). Ekonomik gelişmede insan sermayesinin yanı sıra kültüre özgü olan sosyal sermayenin (social capital) niteliği belirleyici olmaktadır. Sosyal sermaye, girişimcilerin sosyo-demografik özellikleri ve sosyal ilişki ağlarıyla ortaya çıkardığı kaynaklar birikimidir. Bu çerçevede araştırmanın üç amacı bulunmaktadır. Birincisi; kadın girişimcilerin, “sosyal sermaye”olarak tanımlanan nitelik ve yeterliliklerinin belirlenmesi, ikincisi; kadın girişimcilerin karşılaştıkları problemlerin tanımlanması, üçüncüsü ise; karşılaşılan bu problemlere yönelik olarak yerel yönetimlerle ne tür işbirliklerinin yapılabileceğini tespit edebilmektir.

---

* Celal Bayar Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Yüksek Okulu, Öğretim Üyesi

II. KONUYLA İLGİLİ LİTERATÜR TARAMASI

A.Girişimcilik ve Sosyal Sermaye

Girişimcilik üzerine yapılan çalışmaların çoğunda farklı tanımlamalar geliştirilmekte ve yapılan bu tanımlamalar aracılığıyla girişimcilerin ortak kişilik özellikleri belirlenmektedir (Bilge, 2005:75, Yetim, 2002:80; Ecevit,1990:68; Arıkan, 2004:45, Top,2006:7, Muzky ve vd,1995:352). Girişimcilik faaliyetini kolaylaştıran ve girişimci olmaya izin veren kişilik özelliklerinin neler olabileceği ve nasıl olması gerektiği yönünde yapılan çalışmalarda genellikle yaratıcılık, rekabetçilik, başarı yönelimli olma, risk alma gibi tanımlamalarda bulunmaktadır. Bu çerçevede girişimcilik sadece ekonomik faaliyet alanı olarak değil, başarı gereksinimine dayalı bir kişilik yapısı olarak ele alınmaktadır (McClelland,1961,Casson,2005:327, Coulter,2001:4, Jansen ve Wess,1994:34, Naktiyok,2004:5).

Girişimciliğin niteliğini ve boyutunu, bireysel yeteneklerden daha çok toplumsal ortamlar belirlemektedir (Arat, 1993:27; Hancı, 2004:7). Bu nedenle özellikle geleneksel değer yargılarının oldukça yoğun ve belirleyici olduğu ve ataerkil bir aile yapısının hala yaygın olduğu ülkemizde bu nokta çok önemlidir. **Girişimci**; pazarda mevcut bulunan fırsatları gözleyen ve saptayan, bu fırsatları ve tüketici de var olan talebi iş fikrine dönüştüren, kaynakları bir araya getirerek işletme kuran ve risk alan kişidir (www.girisimcilik.network.gen.tr; Hancı, 2004:14; Dolgun,2003:4; Çelik ve Demirci,1998:17; Tutar ve Küçük,2003:23).

Fransız Sosyolog Piere Bourdieu tarafından geliştirilen sosyal sermaye kavramı James Coleman (1990)'ın "Foundations of Social Theory" adlı eserinde genişletilmiş ve ekonomik gelişme sorunu ile ilişkilendirilmiştir. Sosyal sermaye kavramı farklı anlamları içermektedir. Yetim'in (2002:80-81) aktardığına göre, örneğin sosyal sermaye belli bir amaca yönelik faaliyetleri kolaylaştıran sosyal etkileşimler, sosyal bağlar, güven ilişkileri ve değerler sistemidir (Anderson ve Jack, 2002). Bir organizasyon açısından sosyal sermaye ise; sosyal ve kültürel ilişki örüntülerinin küresel üretim süreçlerine uyum sağlamasını kolaylaştıran ya da engelleyen bir etken olabilir (Granovetter,1985; Trigalia,2001:429). Sosyal sermaye, değişme ve gelişmekte yer alan diğer sermayelerin kalitesini biçimlendiren bir etkiye sahiptir. Girişimcilerin ve işletmelerdeki üst düzey yöneticilerin karakteristikleri, sosyo-demografik nitelikleri bir sosyal sermaye kaynağıdır (Hambrick ve Mason,1984). İşletmelerin başarısında ve yenileşmesinde uygun sosyal sermaye kaynaklarına sahip girişimciler oldukça önemlidir. Özellikle girişimcilerin demografik özellikleri, istikrarsız ekonomik ve çevresel koşullar altında firmaların başarısını etkileyen sosyal sermaye kaynaklarıdır (Grimm ve Smith,1991:557).

Girişimciler iş sürecini planlama, işle ilgili kararlarına destek almada, arkadaş, akraba gibi sosyal destek mekanizmalarını harekete geçirebilirler. Bu boyutta ele alındığında sosyal sermaye, girişimcilerin amaçlarına erişmesini kolaylaştıran ilişki kaynaklarıdır (Yetim, 2002:81,Lin,1999, Portes,1998). Sonuç olarak sosyal sermaye kadın girişimcilerin; iş kurma ve işi sürdürme aşamalarında kullandıkları ve sosyo-kültürel ilişkiler yoluyla edinilmiş kaynaklar bütünüdür.

B.Girişimcilik ve Kadın Girişimciliği

Yapılan araştırmalarda kadın girişimcilerin sahip oldukları özellikler genellikle üç boyut altında değerlendirilmiştir Yetim'in (2002:84-85) aktardığına göre; bunlardan ilki girişimci olmaktan, girişimsel kültürü paylaşmaktan kaynaklanan ve cinsiyetten bağımsız olarak girişimcilikle bağlantılı girişimsel kişilik özellikleridir. Bunlar, yenilikçilik, saldırgan tahakküm ve yaratıcı yıkıcılık kavramları gibi kişisel özelliklerle ilişkilidir. Motivasyon alanında öncü çalışmaları ile bilinen McClelland (1986), girişimciliği başarı gereksinmesi ve güç istemi ile açıklamaktadır. Benzer bakış açısıyla (Lumpkin ve Dess, 1996), girişimcilikte gerekli boyutları rekabetçi saldırganlık, özerklik, yenilikçilik, aktif olma olarak belirlemektedir. İlgili yaklaşımların tamamında girişimcilik, cinsiyetten bağımsız hem kadın hem de erkekler için geçerli olan ideal kişilik özelliklerini içermektedir. Bu yöndeki kişisel özelliklere ek olarak risk alma, fırsatları değerlendirme gibi çeşitli eğilimler de girişimcilikte etkili olmaktadır (Carland, ve vd, 1988, Stearns ve Hills,1996). Bu çerçevede yapılan araştırmalar da; "kendine güven", "yaratıcılık", "yenilikçilik", "risk alma", "akılcılık", "bağımsızlık" ve "rekabetçilik" gibi özellikler girişimsel kişilik eğilimleri olarak değerlendirilmiştir.

Girişimciliğin salt bireysel özelliklerle açıklanamayacağını; sosyal yapı, değerler ve kültürel özelliklerin girişimciliğin önemli bir yanı oluşturduğu görüşü, günümüzde geçerlilik kazanmıştır. Yetim'in

(2002:85) aktardığına göre, örneğin Doğu Toplumlarında prestij, güçlü olma ve nüfuz etme açısından en uygun mesleğin “girişimcilik” olduğu ortaya konulmuştur (Begley ve Tan, 2001).

Girişimcilik ve kadın girişimciliğiyle ilgili bir diğer boyut ise kadın girişimcilerin “cinsiyet rolleri” ile ilişkisidir. Kadın girişimcilerle bağlantılı olarak “girişimciliğin özellikleri” ile “toplumsal cinsiyet rolleri”nin çakışması söz konusudur. Bu açıdan “iyi iletişim kurma, problem çözme, uzlaşma eğiliminde olma” gibi daha çok kadına özgü olarak değerlendirilebilen roller, girişimcilik açısından da önemlidir (Ufuk ve Özgen,2001:300). Girişimcilik bir anlamda, sosyal sermaye kavramıyla da ilişkili olarak, organizasyon içinde ve dışında güçlü ilişkiler kurabilme, tarafları ikna edebilme ve yönetebilme davranışlarıyla açıklanabilir.

Girişimcilik ve yöneticiliği belirleyen en temel özelliklerden biri problem çözme, sorunları yeni anlayışlarla /ya da bakış açılarıyla en aza indirmedir. Problem çözmeye, özellikle insanlar arası ilişkilerde yaşanan sorunlara çözüm getirme açısından kadınların erkeklere göre daha yetenekli oldukları öne sürülmektedir (Eagley ve Johnson,1990).

C. Girişimci Kadınlar ile Erkek Girişimciler Arasındaki Farklılıklar

Dünya genelinde 1980’li yıllardan itibaren kadın girişimciliği farklı disiplinlerin ilgi alanı haline gelmiş ve yazında farklı tanımlamalarla yer almıştır (Yetim,2002:81; Tüsiad,2002:3). Bu tanımlamalar arasında: “Geleneksel”, “Yenilikçi”, “Evcimen” ve “Köktenci” girişimci kadın tipleri bulunmaktadır (Goffe ve Scase,1992:45; Hancı, 2004:37;Şekerler,2006:109). **Geleneksel girişimci**; hem girişimcilik ideallerini hem de geleneksel cinsiyet rollerini üstlenen ve ikisini de aynı ölçüde yerine getirmeye çalışarak iş-aile görevlerini dengeleyen ve işini de fazla büyütmeyi düşünmeyen kişilerdir (Lokanta, yemek fabrikası, kuaför salonuna sahip olan girişimciler), **yenilikçi girişimci**; girişimcilik ideallerini genellikle cinsiyet rollerinin çok daha üstünde tutan ve işletmenin büyümesini öncelikli hedefler arasına koyan kişilerdir (Pazar araştırmacıları, reklam ajansı, halka ilişkilerle ilgili işler), **evcimen girişimci**; geleneksel girişimci rollerini girişimcilik ideallerinin üstünde tutan ve adeta girişimciliği yan bir uğraşmış gibi gören kişilerdir (sipariş üzerine çalışan işletmeler), **köktenci girişimci**; iş-aile dengesini kurmaktan çok kadınların ikinci plana itilmelerini önlemeye çalışan ve işini de bu amaca hizmet eden bir amaç olarak gören kişilerdir (perakende satış, eğitim kurumları ve küçük ölçekli işletmeler) (Özen Kutaniş, 2003; Hancı, 2004: 37).

Bir diğer tanımlama ise; “**fırsatçı**” ve “**zanaatkar donanımlı**” kadın girişimci tipleridir (Norris vd., 2000:411; Gartner,1985:703). Fırsatçı kadın girişimci; teknik olmayan, eğitim görmüş, teknik dışı iş tecrübesine sahip, yüksek düzeyde sosyal ilgileri olan, etkili bir iletişim yeteneğine sahip, uzun planlama ufukları çizebilen bir tiptir. Zanaat donanımlı kadın girişimci ise; formal, teknik eğitim görmüş, teknik iş deneyimine ve daha yakın zamana bakabilen veya büyüme için somut planları olmayan tiplerdir (Çelebi, 1997:45; Hancı, 2004: 25).

Kadın girişimciler üzerine yapılan çalışmalar, genellikle kadınların sosyo-demografik özelliklerinin belirlenmesi, iş kurma nedenleri, işi kurma ve sürdürme eğilimleri üzerinde odaklanmaktadır. Aynı zamanda bu çalışmalar, kadın girişimciler ile erkek girişimciler arasındaki farklılıkları da göstermektedir (Hisrich ve Peters,1989:29).Bu özellikler arasında; kişisel özellikler, işe başlama nedenleri, finans kaynaklarından yararlanma, aldıkları eğitim, çalışmayı tercih ettikleri sektör ve iş kurma nedenleri bulunmaktadır.

Erkek girişimciler; kendi geleceklerini kontrolleri altında tutma güdüsüyle hareket ederken, çoğunlukla patronlarıyla anlaşamadıkları veya kendilerinin bir işi daha iyi yönetebileceklerine dair inançları nedeniyle kendi işyerlerini açmaktadırlar (Hancı,2004:20; Şekerler,2006:113). Kadın girişimciler ise; özgür olma, başarıma güdüsü, mesleklerinde ilerleme, iş hayatlarında yaşadıkları hayal kırıklığı gibi nedenlerle işlerini kurmaktadırlar (Arıkan, 2002:24; Hancı, 2004: 23).

Kadın ve erkek girişimcileri tanımlayan kişisel özellikler dikkate alındığında ise her iki cinsiyetin birbirine benzer özelliklere sahip oldukları tespit edilmiştir. Bu özellikler arasında; dinamiklik, bağımsızlık, özgüvenli olma, rekabetçilik ve amaç yönelimli olma bulunmaktadır (Yetim,2002:81; Şekerler,2006:113). Farklılıklara bakıldığında ise; erkek girişimcilerin kendilerine daha fazla güvenen, daha az esnek olan ve daha az toleransa sahip oldukları gözlemlenirken; kadın girişimcilerin, daha iyimser ve şartlara daha iyi uyum sağlayan kişilik özellikleri gösterdikleri tespit edilmiştir.

Her iki grup için de, ailelerinin ilk çocukları oldukları, babalarına göre daha üst düzeyde eğitim aldıkları, annelerinin ise ya yöneticilik pozisyonunda ya da iş kadını oldukları tespit edilmiştir. (Çelebi,1997:72; Hancı, 2004: 29).

Kadın ve erkek girişimcilerin iş yerlerini kurarlarken buldukları yaş ortalaması arasında da belirgin farklılıklar bulunmaktadır. Kadın girişimciler 35 ile 45 yaş arasında, erkek girişimciler ise genellikle 25 ile 35 yaş arasında iş hayatına girmektedirler.

Her iki grubun işe başlama nedenleri birbirine benzerdir. Her iki grubun yeni bir iş kurma fikrinin arkasındaki neden; “bağımsız çalışma isteği; yeteneğini kullanma isteği; ekonomik zorunluluk; patron olma arzusu”dur (Çelebi, 1997:101; Hancı, 2004: 25; Şekerler,2006:109).

Kadın ve erkek girişimcilerin aldıkları eğitim / meslek açısından farklılıklara bakıldığında; erkek girişimcilerin imalat, finans ve teknik alanlardaki işler konusunda kadınların ise; eğitim ve iş idaresi ile ilgili alanlarda daha yetkindirler (Arıkan, 2002:42; Hancı,2004: 24, KOSGEB,1996).

Kadın ve erkek girişimcilerin iş kurdukları sektörler arasındaki farklılıklar dikkate alındığında, kadınların mesleki tecrübeleri ve çevrelerinde yaşayan arkadaş-dost tavsiyeleri ile erkek egemen meslek alanlarından uzak durarak genellikle “seyahat acentalığı, giysi stilistliği, emlakçılık, sigortacılık, toptancılık, imalatçı temsilciliği” gibi sektörlerde çalışmayı tercih etmektedirler (Eyüpoğlu,2003:70, Hancı,2004:8;Baron,1998:275; Baron,2000:15; Gürol,2000).

Kadınların iş kurma nedenleri, “itme ve çekme” faktörleri çerçevesinde ele alınabilir. Kadınları iş kurmaya “**iten faktörler**” arasında; ülkenin ekonomik koşullarından kaynaklanan işsizlik sorunları, kadınlara uygun olmayan iş koşulları, esnek istihdam politikalarının yetersizliği ve kadınların özellikle ücretli işlerde cinsiyet ayrımcılığına uğramaları sayılabilmektedir (Yetim, 2002: 81; Yetim ve Tatlıdil, 2004:498). Bunun aksine, bağımsızlık isteği, kendini gerçekleştirme isteği, kendi işinin patronu olma, aile ve iş sorumluluğu arasındaki dengeyi kurma isteği ise kadınları iş yaşamına “**çeken faktörler**” arasında yer almaktadır (Cohen ve Mallon, 1999:340, Granger ve vd, 1995, Mortan ve vd,2001)

Finansal kaynaklara ulaşma ve kullanma açısından da cinsler arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Erkek girişimciler; kendi birikimleri yanında yatırımcı ve banka kredilerini kullanırken, kadınlar ise; kendi kişisel kaynaklarını, eş ve arkadaşlarının birikimlerini kullanmaktadırlar (Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Yayınları, 1995, Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu, 1992, Yılmaz, 1998, Hancı,2004:24; Ecevit, 2000:190).

D.Türkiye’de Kadın Girişimciliği ve Kadın Girişimciliğinin Karşılaştığı Zorluklar

Türkiye, ikili bir sosyal ve kültürel yapıya sahiptir (Hancı, 2004:42; Şekerler,2006:120; Tüsiad,2002:173). Bu ne demektir? Büyükşehirler ile Ege ve Akdeniz kıyı kentlerinde kadının iş hayatına girişini teşvik eden modern bir yönelim varken, Doğu illerinde, küçük kasabalarda ve kentlerin dış çevrelerinde daha geleneksel yönelimler görülmektedir. Bu yapı kadın girişimciler için farklı olanaklar yanında kısıtlamalar da getirmektedir. Bunlar arasında; eğitim, kadınların toplumsal rolü, iş bağlantıları, aile tepkileri, iş yükü, aile içindeki güç ilişkileri bulunmaktadır.

1. Eğitim: Kadınlar, erkeklerden daha az örgün eğitim almakta ve formel iş piyasalarında, rekabet bakımından güçlüklerle karşılaşmaktadırlar. Kadınlara yönelik mesleki eğitim geleneksel ve cinsiyete dayalı rolleri destekleyecek niteliktedir (Gürol,2000:241).

2. Kadınların Toplumsal Rolünün Algılanışı: 1923 yılından sonra kadınlar eğitim, siyasi temsil ve istihdam alanlarında daha geniş olanaklar elde etmişlerdir. Kamu yaşamına bu resmi erişime rağmen, kadının toplum içindeki rolü büyük ölçüde geleneksel, kültürel değerler tarafından belirlenmeye devam etmektedir. Bu değerler, aile içinde belirgin şekilde cinsiyete dayalı işbölümü olduğunun göstergesidir. Kadının ev dışında çalışmasının yasaklanmamasına karşılık onlardan çalışmaları da beklenmemektedir. Bir kadının işgücüne katılımına ancak ev idaresi sorumluluklarını yerine getirmeye devam etmesi şartıyla müsaade edilmektedir (Hancı,2004: 43; KSSGM,2000;Gülcan,2004:66;Yüksel,2000;104). Bu davranışların kalıntıları Türkiye’de kadınların sahip oldukları mikro işletmelerin çalışma ortamlarına da yansımaktadır. Kredi ve Kefalet Kooperatifleri’nin görevlileri ile banka ve diğer kamu kuruluşlarının temsilcileri, kadınların küçük işletmelerde çalışmalarına açıkça karşı çıkmışlar ve bu alanda faaliyet

göstermelerini destekleyici programların meşruiyetini ve gerekliliğini tartışma konusu yapmışlardır (Ecevit, 1993:13; KOSGEB,1996:52, Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü,2000).

3. İş Bağlantıları: Tutucu çevre ve ailelerde kadınların yabancılar ve özellikle erkeklerle temas kurmalarına izin verilmemektedir. Bu gelenekler, kadınların mali kurumlarla, satıcı ve alıcılarla temaslarını sınırlandırmaktadır (Bowen ve Hisrich,1986:2).

4. Aile tepkileri: Yapılan araştırmalar göstermiştir ki; girişimci kadınların %94'ünün "eşlerinin çalışmaları konusunda engel olmadığını; bekar girişimcilerin aileleri tarafından onaylandığı; evli kadınların eşlerinin aileleri tarafından ilk zamanlarda onaylanmasa da daha sonraki günler içerisinde kabul gördüğü tespit edilmiştir (Kutanis ve Bayraktaroğlu,2002).

5. İş yükü: Kadınların ücretli işgücü katılımları çağdaş Türk toplumunda yaygın kabul görmüştür. Ancak buna rağmen kadının statüsü ve aile içindeki rolü üzerinde beklenen değişim yavaştır ve genelde işbölümü halen gelenekselidir. Çalışma yaşamının yanında ev işlerinin yükü de kadının üzerindedir (çocuk bakımı, ev idaresi). Kadınların omuzlarında çifte yük bulunduğundan, kamu kuruluşlarındaki işlerle de (örneğin; kredi almak için form doldurma, işletmesini tescil ettirme, belge derleme ve bunlarla ilgili her türlü ayrıntı) kendileri ilgilenirken, sorunlarla karşılaşmaktadırlar (KSSGM,2000:158; Hancı,2004: 46, Çubukçu,2005).

6. Aile içinde güç ilişkileri: Evli kadınlar eşlerini "aile reisi" olarak görme eğiliminde iken, bekar kadınlar da babalarının aile reisliğini kabul etmektedir. Gelirlerini harcama konusunda da bu güç ilişkisinin geçerliliği devam etmektedir (Ecevit, 1990;Kümbetoğlu,1994)

E. Kadın Girişimciliğini Destekleme Politikaları ve Konuyla İlgili Kuruluşlar

Kadın girişimciliğini desteklemeye yönelik politikaları dört boyutlu bir perspektif içinde incelemek yararlıdır. Bu boyutlar arasında; "eğitim ve beceri", "iş piyasasının yapısı, talepleri ve geleceği", "sermaye ve kredi", "girişimci kadınlar arası örgütlenme" bulunmaktadır.

1. Eğitim ve Beceri: Kadının eğitim düzeyi yükseldikçe, ev dışında çalışma oranlarında da artış kaydedildiği bilinmektedir. Benzer şekilde kendi hesabına çalışanlar içinde bu tür faaliyetleri yürütme ile eğitim düzeyleri arasında olumlu bir ilişkinin olacağı varsayılmaktadır. Türkiye'de kentlerde çalışan kadınlar arasında meslek lisesi mezunlarının oranı %7,6, lise mezunlarının oranı ise % 18,6'dır. Bu orana rağmen, Türkiye'de meslek lisesindeki kız öğrencilerin "girişimciliğe" teşvik edilmesi durumunda, gelecekte kadın girişimci sayısının artacağı tahmin edilebilir (Ecevit, 1993:30, Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, 1995,TUGİAD,1993)

2. İş piyasasının yapısı, talepleri ve geleceği: Endüstrileşme sürecinde mavi yakalı erkek çalışanların yerini "pembe yakalı kadın çalışanlar" almıştır. Bu değişimle birlikte, ekonomik kriz ortamlarında işten ilk önce çıkarılanlar kadınlar olmaktadır. Bu dönemlerde işsiz kadınların oranı yükselmektedir. Kadın girişimciliğinin teşviki özellikle ekonomik kriz dönemlerinde daha çok gerekmektedir (TÜSİAD,1987,TÜSİAD,2000).

3. Sermaye ve kredi: Dünya Bankası tarafından yapılan araştırmalara göre; kadınların kredi alışlarında sınırlamalar bulunmaktadır. Kadınların gelir ve borç dengeleri tutarlı değildir (Ecevit, 1993:35; Hancı,2004: 48, Karaduman,2002).

4. Girişimci kadınlar arası örgütlenme: Örgütlenme hem kendi hesabına çalışanlar hem de gelecekte çalışmayı düşünenler için vazgeçilmez bir faaliyettir. Dünyadaki örneklere bakıldığında kadınlar arası örgütlenmenin özellikle kendi hesabına çalışanlar arasında kooperatifler veya birlikler kurarak gerçekleştiğini göstermektedir. Şekerler'in (2006:120) aktardığına göre, kendi hesabına iş kurmak isteyen kadınların piyasa koşulları hakkında aydınlatıcı, kredi sağlama yolları hakkında bilgilendirici, yasal destek ve rehberlik sağlayıcı ve mesleki yeterliliği artırıcı konularda hizmet almalarının tek yolunun kadın girişimciliğinin örgütlenmesi ile mümkün olabileceği düşünülebilir (KOSGEB,1996,Gürol,2000).

Kadın Girişimciliğini teşvik etmeye ve eğitimine yönelik faaliyette bulunması gerektiği düşünülen kurumlar arasında; Kadın Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, Milli Eğitim Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Sanayi Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Tarım, Orman ve Köy İşleri Bakanlığı bulunmaktadır (Şekerler,2006:103). Ancak özellikle konumuz gereği yerel yönetimlerle ilgili olarak; "Bankalar, Belediyeler, Sanayi ve Ticaret Odaları, Esnaf ve Sanatkar Odaları Birlikleri, İGEME, KOSGEB, Radyo ve Televizyon Kuruluşları bulunmaktadır. Bu kuruluşların dışında ülkemizde kadın

girişimciliğinin gelişimine ciddi lobicilik faaliyetlerinde bulunan derneklerde bulunmaktadır. Tüsiad, Kagider, Abigem gibi dernek ve kuruluşlar hazırladıkları raporlar aracılığı ile ülke politikalarına ve yasal düzenlemelere ışık tutabilecek önerilerde bulunmaktadırlar. Örneğin; **TÜSİAD**'ın “Türkiye’de Girişimcilik” raporunda girişimcilikle ilgili temel sorunlar dört temel konu başlığı üzerinde incelemiştir (2004:21). Buna göre; vergi yükünün sürekli artması nedeniyle yatırımcının girişimde bulunma isteğinin kırılması, şirketlere yönelik mevzuatlarda yaşanan sorunlar ve bürokrasi engelleri, rekabet yasasındaki yetersizlikler ve patent yasası ve telif hakkı uygulamalarında yaşanan sorunlar üzerinde düzenlemeler yapılmadığı sürece başarılı olunamayacağı tespiti yapılmıştır.

Şüphesiz, raporun önerileri göre, eğer ülkemizde girişimcilikle ilgili geniş çaplı bir faaliyete geçilecekse ilk önce, “**devletin**” konuyla ilgili açık ve net bir vizyonu olmak zorundadır. Bunun dışında; hükümet programlarının bu stratejiler dikkate alınarak planlanması; şirket kuruluşu, işleyişi ve kapanışına ait bürokratik engellerin azaltılması; fikri mülkiyet haklarına yönelik yasaların işler hale getirilmesi; vergi işlemlerinin kolaylaştırılması; girişimciliğin desteklendiği bir kültürel ortamın yaratılması; eğitime yapılan yatırımın artırılması, politik süreklilik ve istihdamın sağlanması vb. öneriler girişimciliğin gelişmesine katkıda bulunabilecektir. (2002:23-24).

KAGİDER (Kadın Girişimciler Derneği) tarafından hazırlanan rapor kapsamında, toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme veya “**toplumsal cinsiyet bütçesi**” diye kavramlaştırılan çalışma; kadınlar ve erkekler için ayrı bir bütçe yapılması değil, bütçe yapım çalışmalarında toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifi ile eşitlik sağlamaya yönelik öneriler bulunmaktadır. Burada önemli olan siyasi kararlılık ve kurumsal yapılanmadır. Yani siyasi irade kadının güçlenmesi gereğine inanmalı ve bütün devlet kurumları ile kadınları desteklemelidir. Kadınların ayrımcılığa ve eşitsizliğe maruz kaldığı tüm alanlarda bu ayrımcılığı ortadan kaldırmaya yönelik geliştirilecek politikalar, kurumsal düzenlemeler ve bütçe çalışmaları ile beraber ele alınmalı ve mali kaynaklar ayrılmalıdır. (<http://www.kagider.org.tr>).

Türk Kadınlarını ve özellikle kadın girişimcileri cesaretlendirecek politika ve teşviklerin bölgesel ve yerel özellikleri /gerçekleri yansıtabilecek kapsamda olması gerektiği açıktır. **ABİGEM**, kadın girişimcilerin iş yaşamında daha çok yer almasını teşvik etmek amacıyla özellikle görevlendirilmiştir. (<http://www.abigem.org.tr>)

III. ARAŞTIRMANIN AMACI VE YÖNTEMİ

Araştırmanın üç temel amacı bulunmaktadır. Birincisi; kadın girişimcilerin, “sosyal sermaye” olarak tanımlanan nitelik ve yeterliliklerinin belirlenmesi, ikincisi; kadın girişimcilerin karşılaştığı problemlerin tanımlanması ve son olarak da; karşılaşılan bu problemlere yönelik olarak kadın girişimcilerin geliştirdikleri yöntemler ile gerek yerel yönetimler ve kurumlar gerekse ülke bazında oluşturulan politikaların ve stratejilerin karşılaştırılmasıdır. Araştırmada kadın girişimcilik tanımı aşağıda belirtilen nitelikler dikkate alınarak yapılmıştır: “Ev dışı bir mekanda, kendi adına kurduğu bir veya birkaç işyeri olan, Bu işyerinde tek başına veya istihdam ettiği diğer kişilerle çalışan ve –veya işin sahibi olma sıfatıyla ortaklık kuran, Herhangi bir mal veya servisin üretilmesiyle ilgili faaliyetleri yürüten, bu mal veya servisin dağıtım, pazarlama ve satışını yapan, yaptıran, İş ile ilgili olarak ilişkiye girmesi gereken kişi, örgüt, kurum ve kuruluşlarla kendi adına ilişki kuran, İş sürecinin örgütlenmesi, mal ve hizmet üretiminin planlanması, işyerinin işletilmesi, kapatılması veya işin geliştirilmesi konusunda kendisi karar veren, İşinden elde ettiği kazancın yatırım ve kullanım alanları üzerinde söz sahibi olan kadınlar” girişimci statüsünde değerlendirilmiştir (Ecevit,1993:20).

Araştırmanın örneklemini Manisa’da TOBB’un öncülüğünde kurulan ve Ticaret ve Sanayi Odası’na bağlı “Kadın Girişimciler Kurulu”na üye olan toplam 25 kadın girişimcinin tamamı oluşturmaktadır. Araştırma Ocak 2009’da “Kadın Girişimciler Kurulu”na kayıtlı kadın girişimcilerin iki günlük eğitim almak amacıyla geldikleri Manisa-Ticaret Odası Toplantı Salonu’nda gerçekleştirilmiştir. Araştırma verileri, üç bölümden oluşan bir anket formu aracılığıyla ve yüz yüze görüşmeler sonucunda sağlanmıştır. Yüz yüze görüşme aşamasında, kadın girişimci sayısının fazla olmaması nedeniyle daha rahat bir ortam sağlanmış, sorunlar ve konuya yönelik öneriler “**odak grup analizi**”(bu yöntemin özelliği; anket yapılan kişilerin aynı ortamda olmaları nedeniyle, aynı anda sorun ve çözüm önerilerinde bulunma imkanlarının bulunması) yöntemiyle irdelenmeye çalışılmış ve tanımlayıcı istatistiklerden yararlanılmıştır.

Araştırma, amacı doğrultusunda üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; kadın girişimcilerin “sosyal sermaye” olarak tanımlanan, nitelik ve yeterlilikleri (kişisel karakteristikleri, işlerini kurma ve sürdürme aşamalarında bilgi ve beceri sağlama kanalları, işbirliği eğilimleri), ikinci bölümde; kadın girişimcilerin karşılaştıkları problemler (iş kurma aşamasında, işyeri kurulduktan sonra, mevcut sorunlar), üçüncü bölümde ise; strateji geliştirmede, yerel yönetimlerle işbirliği içinde olmak için neler yapılabileceğinin araştırma bulguları sunulmaya çalışılmıştır.

A.SOSYAL SERMAYE OLARAK KADIN GİRİŞİMCİLER

1.Kadın Girişimcilerin Demografik Özellikleri

Kadın girişimcilerin demografik özelliklerini tespiti yönelik anket formunda on üç sorudan yararlanılmıştır. Girişimcilerin sosyo-demografik özellikleri, hem iş kurma hem de işi sürdürme süreçlerinde önemli sosyal sermaye kaynaklarıdır. Girişimcilerin, yaş, cinsiyet, eğitim gibi demografik özellikleri, girişimci kimliğinin ve kültürünün oluşturulmasında belirleyici bir rol oynamaktadır. Araştırma kapsamında bulunan kadın girişimcilerin çoğunluğu “**36-45 yaş**” (%35,71) ile “**46-55 yaş**” (%35,71) arasındadır. Girişimcilik yazınında; kadınların girişimci olabilme potansiyellerine ancak orta yaş aralığında sahip olabildikleri belirtilmektedir. Girişimsel eylemin gerçekleşmesi için gerekli olan, sermaye ve deneyim ancak bu yaş dilimlerinde sağlanabilmektedir. Ayrıca özellikle 36 yaş ve sonrasında iş kuran kadınların çocuklarını büyütmiş olmaları ve ücretli bir işten emeklilik sonrası yeni bir iş kurmaları girişimci yaşının orta yaş olarak belirginleşmesinde açıklayıcı nedenler olabilmektedir (Ecevit, 1996:29). Benzer şekilde Türkiye’de kadın girişimciler üzerine yapılan çalışmalar, Yetim’in (2002:86) aktardığına göre, kadınların orta yaş dönemlerinde daha aktif olduklarını göstermektedir (Çelebi, 1997, Ufuk ve Özgen,2001, Yetim ve Tatlıdil,2004).

Yapılan araştırmada; bu konuda ilginç gelişmelerin olduğuna dair bulgulara rastlanmıştır. Örneklem grubunun %21,42’si “**26-35 yaş**” grubu arasındadır. Bu durum göstermektedir ki; araştırmanın yapıldığı bölgede kadın girişimcilerin iş hayatına başlama yaşı, eski dönemlere göre değişmiş ve hatta gençleşmeye başlamıştır denilebilir.

Örneklem grubunda ele alınan kadın girişimcilerin büyük bir çoğunluğu “**ilçe**” doğumludur (%50). Bu özellik oldukça dikkat çekicidir, çünkü; “ilçe” doğumlu kadınlar iş yerlerini açarlarken, büyük şehre gitmektense yine kendi “ilçelerine” hizmet etme isteği içinde bulunmuşlardır.

Araştırmaya katılan kadınların medeni durumları değerlendirildiğinde, kadınların %64,28’i “**evlidir**” ve %42,85’i “**iki çocuklu**”, %28,57’si “**tek çocuklu**”dur. Aynı örneklem grubunda bulunan kadın girişimcilerin %21,42’si hiç evlenmemiştir. Girişimci kadınların %65’i yüksek okul ve üniversite mezunu olması dikkat çekicidir. Lise mezunu olan kadın girişimci oranı ise %28,57’dir. İlköğretim mezunu girişimciler ise oldukça azdır.

Türkiye’de kadın girişimciler üzerine yapılan çalışmalarda, üniversite veya benzeri yüksek okul mezunu girişimci kadınların oranı %15 olarak belirlenmiştir (Ufuk ve Özgen, 2001:302). Manisa’da üniversite mezunu girişimci kadınların fazlalığı, kentteki ve çevre beldelerdeki ücretli işgücü piyasasıyla açıklanabilir. Kadınlar kendi mesleklerine uygun ücretli işgücü katılımını gerçekleştirilememekte ve bu nedenle kendi işyerlerini kurmaya yönelmektedir.

Örneklem grubundaki kadınların hepsi farklı sektörlerde çalışan kişilerdir. Bu alanlar arasında; “spor giyim, ziraat ilaç/tohum gübre bayii, dış ticaret, güzellik salonu, tuğla ve satış, toptan gıda pazarlama, yedek parça üretimi, fuar vb organizasyon şirketi, tekstil, süt ve süt ürünleri (mandıra), otomotiv/ yedek parça satış, bilgisayar satış ve hizmeti, nakış atölyesi ve butik” bulunmaktadır. Ele alınan kadınlara “şu anda faaliyette buldukları iş yeri ile ilgili bir eğitim “alma durumları sorulduğunda, kadınların %57,14’ü “**hayır**” yanıtını vermiştir.

“**Evet**” yanıtını veren kadınlara, bu konudaki deneyim ve bilgilerinin ne şekilde elde edildiği sorulduğunda, yanıtlar; üniversiteden alınan eğitim, gidilen kurslar ve aile bireylerinden öğrenme olarak sıralanmaktadır.

Kadın girişimcilerin %50’sinin **babası**, %76,92’sinin annesi “**ilkokul**” mezunudur. Kadınların baba mesleği “**serbest meslek**” (%50), çiftçi (%28,57), emekli (%7,14), öğretmen (%7,14), memur (%7,14) gibi meslek gruplarında yoğunlaşmaktadır. Girişimcilerin %100’ünün annesi “**ev hanımı**”

statüsündedir. Kadın girişimcilerin eşlerine bakıldığında, %64,28'inin “**serbest meslek**” le uğraştıkları ve %54,54'ünün de “**yüksek öğrenim**” gördükleri söylenebilir.

2.Kadın Girişimcilerin Karakteristik Özellikleri

Araştırmanın bu bölümünde, kadın girişimcilerin “sosyal sermaye” olarak tanımlanan nitelik ve yeterliliklerini tespit etmeye yönelik on bir soru sorulmuştur. Bu sorulardan birincisi; “kadınlara kendilerini hangi kişilik özellikleri ile tanımladıkları” sorulmuştur. Tablo 1’de kadınların kendilerini tanımladıkları kişisel özellikler gösterilmiştir.

Tablo 1: Girişimci Kadınların Kişisel Özellikleri

Duygusal	Sorumluluk sahibi	Sabırlı	Düzenli
Planlı	Mesleğini seven	Dışa dönük	Kazanmayı seven
Hırslı	Girişken	Azimli-kararlı	Yenilikçi
Takım çalışmasına yatkın	Realist	Hayallerinin peşinde koşan	Meraklı
Araştırmacı	Çevreye uyumlu	İş bitirici	İyi iletişim kurabilen

Tüm bu özellikler, girişimciliği belirleyen karakteristikler olarak, sosyal uyum, iyi ilişkiler kurma, sosyal prestij, onur, yakın çevre desteği gibi sosyo-kültürel değerleri öne çıkarmaktadır. Bu çalışmada sosyo-kültürel değerlerle ilgili girişimci karakteristikleri arasında bulunan “**takım çalışmasına uyumlu olma**”, “**iş bitiricilik**”, “**çevreye uyumlu olma**”, “**sorumluluk sahibi olma**” gibi eğilimler dikkat çekicidir.

Araştırma kapsamında yer alan kadın girişimcilerin girişimci kişilik özellikleri, kendilerini betimlemek için kullandıkları “kendine güvenme”, “yaratıcılık”, “yenilikçilik”, “risk alma” gibi ifadeler açısından yazınla örtüşmektedir (Şekerler,2006:109).

Kadınlar, kurdukları ilişki ağları ve iletişim becerileri ile çevresel olanakları işleri lehine kullanabilmektedir. Bu özellikleri bakımından da kadın girişimciler, sosyal sermayeyi harekete geçirici yetenek ve becerilere sahip görünmektedirler.

Günümüzde küreselleşme koşullarında egemen olan esnek istihdam uygulamaları, ekonomide yeniden yapılanmanın kadın emeği üzerindeki olumsuz etkileri, kadın girişimci olmaya itmektedir. Ayrıca kentte yaşayan kadınların cinsiyetine dayalı olarak bölümlenmiş ve düşük ücretli çalışma koşullarıyla zorlanmaları da kadınların girişimciliği bir alternatif yol olarak benimsemelerine neden olabilmektedir. Çalışmada kadın girişimcileri, iş kurmalarına iten/çeken faktörlerin neler olduğu sorulmuştur. Tablo 2’de bu faktörler görülmektedir.

Tablo 2: Kadın Girişimcileri İten ve Çeken Faktörler

İten Faktörler	Çeken Faktörler
Serbest iş yapan bir ailenin çocuğu olmak	Ekonomik özgürlük
Kötü ekonomik koşullar	Kendi işini yapma isteği
Hiç kimseye muhtaç olmadan yaşama isteği	Hedefli olmak
Aile teşviki	Sosyal prestij
Alınan eğitim	Hiç kimseye muhtaç olmadan yaşamak
Eş ile uyumlu bir iş yapma düşüncesi	Bağımsız olma isteği
Emeklilik sonrası faaliyet	Ticareti sevmek
Eşin ölümü sonrası zorunluluk	İş hayatını sevmek
	Kendini konumlandırmak
	Daha esnek çalışma saatleri

Bu çerçevede araştırma kapsamında yer alan kadın girişimcilerin benzer oranlarda itme ve çekme faktörleri nedeniyle iş kurmaya yönelmiş oldukları söylenebilir. Ayrıca kadın girişimcilerin eğitim durumları ile iş kurma nedenleri arasında bir ilişki kurulması durumunda kadınların %64,28'inin üniversite mezunu oldukları dikkate alındığında işyeri kurmada daha çok “**çekme faktörleri**” ni tercih etmiş oldukları söylenebilir. Araştırma kapsamında kadın girişimcilere; “**işletmelerinin kuruluş sermayesini ne**

şekilde sağladıkları” sorulmuştur. Örneklem grubundaki kadın girişimcilerin, modernleşmenin bir göstergesi olarak ele alınabilecek kurumsal kaynaklı krediler kullanmak yerine, genellikle kendi öz kaynakları ve eşlerinden aldıkları yardımlar aracılığıyla işlerini kurmuş oldukları görülmektedir (**%92,30**). Örneklem grubunun sadece %7,7’si banka kredisi kullanılmıştır. Bu sonuç, kadın girişimciler üzerine yapılan çalışmalarda iş kurma sermayesinin genel olarak öz kaynaklar ve akraba, arkadaş yardımı gibi informal kaynaklarla sağlandığını, buna karşın banka kredisi gibi formal kaynaklardan yararlanmanın sınırlı olduğuna dair temel bulgularla uyumlu olduğunu göstermektedir (KSSGM, 2000; Ufuk ve Özgen,2001; Yetim ve Tatlıdil,2004).

Kadın girişimciler kendi mallarını ve hizmetlerini üretebilmek için **tamamlayıcı kaynaklara** gereksinim duymakta ve özellikle iş kurma aşamasında tamamlayıcı kaynak desteği informal kaynaklardan edinilmektedir. Kadın girişimcilerin işi kurma kararını bireysel inisiyatif olarak, ya da aileleriyle birlikte vermeleri, kadın girişimciliğinde ailenin rolünü sergilemektedir. Araştırma kapsamında yer alan kadınların %36,36’sı işe başlama kararını **“eşleriyle”** birlikte vermişlerdir. Örneklem grubundaki kadınlardan sadece %9,09’unun eşinin bu konuda kendisine **“engel olmak”** istediği, %27,27’sinin **“hiç ilgilenmediği”**, “%9,09’unun da ilk önce karşı çıkmasına rağmen daha sonra destek vermiş olması, önemli diğer bulgulardan biridir.

Örneklem grubunu oluşturan bekar kadınlar (%21); özellikle anne ve babalarının iş açma konusunda kızlarını desteklemeleri oldukça önemli bir konudur. Ayrıca evli kadınların eşlerinin ve çocuklarının iş kurmaları sırasında kendilerine destek olmuş olmaları, kadın girişimciliğini destekler niteliktedir. Bu destek ile, kadınların özkaynaklarını evlilik kurumu içerisinde sağlamaları alınan riskin eşler arasında da paylaşılmış olduğunu da göstermektedir.

Araştırmanın ikinci bölümünde; üç temel sorun ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Birincisi; kadın girişimcilerin iş kurma aşamasında, işlerini kurduktan sonra ve mevcut sorunlarının neler olduğunu, ikincisi; işyerinin kurulma aşamasında hangi kanallardan yardım alındığı, üçüncüsü ise; yörede yaşayan kadın girişimcilerin ne ölçüde birlikte hareket edebildiklerini gösterebilmektir. Bu sorulara yanıt bulabilmek amacıyla anket formunda sekiz sorudan yararlanılmıştır.

Girişimci kadınlara özellikle iş kurma aşamasında genellikle hangi problemlerle daha çok karşılaştıkları sorulduğunda; örneklem grubunun % 85,71’i **“sermaye temini”** sırasında önemli bir problem yaşadıklarını söylemişlerdir. Bu problemler arasında;

- “kredi alma sürecini iyi bilmemiş olmanın getirdiği sıkıntıları yaşamak”, “kredinin verilmemesi”, “yapılacak iş ile ilgili hiçbir finansman kurumun konuya inanmaması” bulunmaktadır.

Maddi yardım alınacak kuruluşlar, genellikle işletme kayıtlarıyla, işletme tecrübesiyle, pazarla ve üretilen mal veya hizmetin kalitesiyle ilgilenmektedirler. Kadınların bu konudaki deneyimsizliği, eşleriyle ya da bir ortakla çalışmalarına ya da yalnızca kendi özkaynaklarıyla işletme kurmaya yönelmelerine neden olmaktadır. Bu nedenle kadın girişimciler genellikle finans konusunda planlama, muhasebe ve işletme yönetimi gibi konularda gerekli deneyim ve bilgiden yoksundurlar (Ecevit, 1996:22).

3.Kadın Girişimcilerde Bilgi Kaynakları ve Örgütlenme

Kadın girişimcilerin işlerini kurma ve sürdürme aşamalarında gerekli olan destek ve bilgi kanalları için ilk olarak **“eş, akraba, aile”** bireyelerine (%50), bilgi sahibi kişilere (%42,85) ve eğitim kurumlarına (%7,15) başvurduklarını tespit edilmiştir. Kadınların informal bilgi kaynakları arasında aile belirleyici öneme sahiptir. Bu durum özellikle araştırma kapsamında yer alan kadınlar için de geçerlidir. Örneklemdeki kadınların %57,14’ü mesleki eğitim almamıştır. Genel olarak kadınların hem girişimcilikle ilgili hem de meslek alanlarıyla bağlantılı eğitimden yoksun olmaları oldukça düşündürücü olmakla birlikte bilinen bir gerçektir.

Kadın girişimciler arasındaki iş ilişkileri ve yardımlaşmalar, kadınların hem iş kurma ve sürdürme aşamalarında yeterliliklerini arttıran hem de örgütlenmelerine izin veren ilişki zeminlerini hazırlamaktadır (Yetim,2002:89). Aynı işkolunda ve meslekte çalışan kadınların birbirinden haberdar olması ve iş ilişkileri kurabilmeleri, kadın girişimci örgütlenmesinde öncelikli bir boyuttur. Araştırma kapsamında kadın girişimcilere, “buldukları il/ilçe/yörede kaç kadın girişimci bulunmaktadır” şeklinde bir soru sorulduğunda kadınların **%75’i** bu konuda hiç bilgileri olmadığını söylemişlerdir.

Girişimci kadınların %64,28'i her ne kadar kendi yörelerinde kadın girişimcilerle ilgili fazla bir bilgiye sahip olmasalar da, diğer kadın girişimcilerle bir araya gelerek ortak sorunları için konuştuklarını söylemişlerdir. Bu ortamın nasıl sağlandığı sorulduğunda ise, örneklemdaki kadınlar şu anda bulunmuş oldukları girişimcilik kurulunun bu ortamı sağladığını söylemişlerdir. Ayrıca kadın girişimcilerden bir kişi de, Salihli'de Ticaret Odası'nın girişimcilik konusuyla ilgili bir panelde bu konunun konuşulduğunu ve önerilerde bulunulduğunu ifade etmiştir. Manisa Ticaret ve Sanayi Odası'na bağlı kadın girişimci kurulunda bir araya gelen kadınlara, bu tür bir birlik içinde **örgütlenmenin** nasıl bir avantaj getirdiğine dair sorulan soruya verilen yanıtlar arasında:

-“Birlik olarak sorunların üstesinden daha kolay gelebiliriz”, “Daha kolaylıkla örgütlenebiliriz”, “Yol gösterici olacaktır”, “Verilen eğitimlerden yararlanabilmek mümkün olabilecektir” şeklindedir.

Kadın Girişimci Kurulu, Manisa'da 25.08.2008 tarihinden bu yana faaliyette bulunmaktadır. Bu kadar kısa bir süre önce kurulan bir örgütlenmenin şüphesiz kadın girişimcilerin sorunlarına yönelik çözümler üretebilmesi için oldukça erkendir. Ancak, örneklem grubundaki kadın girişimciler örgütlenmenin ne kadar önemli olduğunun farkındadırlar. Bu da gelecek dönemlerde, kurulun daha etkin çalışma gayretinde olacağını göstermektedir.

Araştırmanın üçüncü bölümünde, kadın girişimciliğini etkileyen bütün faktörler dikkate alarak “yerel yönetimlerle nasıl işbirliği içinde olunabilir” ve “nasıl bir strateji izlenebilir” konularına çözüm önerileri bulunmaya çalışılmıştır.

Örneklem grubuna, kadın örgütlenmelerini etkileyen faktörlerin neler olduğu sorulduğunda: “Örgütlenmenin faydasının ne olduğunun tam olarak bilinmemesi nedeniyle soğuk durulması”, “Örgütlenme konusundaki bilgisizlik”, “Kadın girişimciler arasında iletişim ağının olmaması”, “Meslek odalarının bu konudaki koordinasyon eksikliği” bulunmaktadır.

Kadın girişimciler arasında birlikte hareket edebilme yeterliliğinin gelişmesi ve dayanışma çerçevesinde gelişen güven ilişkileri, toplumsal cinsiyet temelli yaşanan zorlukların aşılmasında ve kadınların iş yaşamına katılımında etkili olabilir.

4.Kadın Girişimciliğinin Avantajları ve Dezavantajları

Kadınlar için girişimcilik faaliyeti bir takım avantajlar sunmaktadır. Ancak girişimci olma kararlarıyla alınan risk ve üstlenilen sorumluluklar, ücretli çalışma koşullarına oranla oldukça ağırdır. Araştırmada kadın girişimcilere “sizce risk nedir, tanımlar mısınız” şeklinde sorulara verilen yanıtlar arasında: “Belirli bir seviyeye kadar maddi/manevi şartları zorlayabilme”, “Sorunları aksatmadan fedakarlık yapma sınırı”, “Kredi ödemedeki yaşanan sıkıntılar”, “Her hangi bir kazanım için göze alınan her şey”, “Başarıya ulaşmada geçilmesi gereken süreç”, Hedefe ulaşabilmede atılması gereken adım”, “Gelir ve gideri hesaplayamamak” bulunmaktadır.

Örneklem grubundaki kadınlar risk konusunda kendileri için en uygun “risk alabilme derecesi”nin ne olduğunu 5’li Likert ölçeğinde değerlendirmeleri istendiğinde, %66,66’sının “normal düzeyde”, %16,66’sının “fazla risk”, %16,68’inin ise ya hiç ya da çok az düzeyde risk almayı tercih ettikleri tespit edilmiştir.

Kadınlara cinsiyetlerinden kaynaklanan nedenle iş hayatında bir ayrımcılık yaşayıp/yaşamadıkları sorulduğunda örneklem grubundaki kadınların %66,66’sı soruya “hayır”, %25’i “evet” yanıtını vermiştir. Evet yanıtını veren kadınlara, hangi konularda cinsiyet ayrımcılığı ile karşılaştıkları sorulduğunda: “erkeklerin alışveriş esnasında birbirlerini tercih etmeleri nedeniyle, kadınlarla iletişim kurmamaları”, “Erkekler birbirleriyle daha iyi iletişim kurduklarını düşünüyorlar”, “Kadının “satıcı imajı” halen kabul görmüyor”, “Bazı sektörlerde (otomotiv gibi) sadece erkek girişimcinin olması gerektiği düşüncesi”, “Kadının, iş sahibi olamayacağı düşüncesi”, “Kadının, iş konusunda bilgisinin yeterli olmayacağı önyargısı”dır.

Örneklem grubundaki kadın girişimcilere, kendilerini erkek girişimcilerle kıyaslamaları istendiğinde, **benzer yönleri arasında**; “iş sorumluluğunu bilme”, “cesaretli olma”, “uğraşmakla zorunlu olunan işin her iki cinsiyet için aynı olması”, “karşılaşılan sorunların her iki cinsiyet için de aynı olması”

Farklılıklar arasında ise; “aile sorumluluğu”, mesleki örgütlenmelere katılmada cinsiyet ayrımcılığının yapılması”, “seyahat etmede karşılaşılan sorunlar”, “mal, fiyat vb konularda araştırma

yapmadaki bilgisizlik”, “gelen iş tekliflerini değerlendirmede işbirliği yapacak, bilgi alınacak kişi sayısının azlığı”, “kadın olmaktan kaynaklanan müşterilerin benimsememesi” gibi durumlar ve sorunlar bulunmaktadır.

5. Kadın Girişimcilerin Temel Sorunları, Çözüm Yolları ve Yerel Yönetimin Rolü

Araştırmanın üçüncü bölümünde, girişimci kadınlara ülkemizde girişimci kadınların ne tür **zorluklarla** ve **sorunlarla** karşılaştıkları sorulmuştur. Verilen yanıtlara göre; “ aile baskısı”, “yöresel baskı”, “yapılan iş ile ilgili eğitim eksikliği”, “maddi imkansızlıklar”, “özgüven eksikliği”, “girişimcilik ruhu”, “cinsiyet eşitsizliği”, “ciddiye alınmama”, “aile desteğinin olmaması”, “önyargılar”, “çocuk, aile ve yaşlı sorumluluğu”, “gelenek ve görenekler” gibi sorunlar olduğu tespit edilmiştir.

Bu doğrultuda bu sorunlara nasıl bir **çözüm önerisi** getirdikleri sorulduğunda: “ kadın girişimciliğin devlet tarafından desteklenmesi”, “örnek kadın girişimci projelerinin basında duyurulması,” başarılı kadın girişimci hikayelerinin kamuoyunda duyurulması”, “genç kızların girişimciliğe özendirilmesi”, kadınların ekonomik özgürlüğünün sağlanması”, “meslek odalarında eğitimlerin artırılması”, “sivil toplum kuruluşları, meslek odaları ve yerel yönetimlerin bu konuda işbirliği içinde çalışmaları” bulunmaktadır.

Ele alınan kadın girişimcilere karşılaştıkları sorunlar için **yetkili makamlara** yazılı ve sözlü iletişimde bulunma durumları sorulduğunda, kadınların **%71,42’si** bu konuda hiçbir girişimde bulunmadıklarını söylemişlerdir.

Araştırma, kadın girişimcilerin sorunlarını çözmeye “**yerel yönetimlerin ne şekilde etkili olabileceği**” sorulmuştur. Alınan cevaplar arasında: “eğitime destek verme”, “bürokrasi işlemlerini azaltma”, “rehberlik hizmeti”, “kadın girişimciliği özendirmeye yönelik eğitimler verme” bulunmaktadır.

Araştırma kapsamında yerel yönetimlerin kadın girişimciliğinde oynadığı rol tanımını genişletmek üzere **Manisa Kadın Meclisi Yürütme Kurulu** üyeleri ile de görüşmeler yapılmıştır. Yapılan görüşmelerde ortak olarak dile getirilen konu başlıkları, “kadınların girişimcilik konusunda eğitilmesinin gerekliliği”, “kadınlara yönelik düzenlenen eğitim ve faaliyetlerden kadınların yeterince haberdar olmalarının sağlanması” ve “kadınların girişimcilikten uzak olmalarının en önemli faktörü olarak görülen çocuk ve yaşlı bakımı nedeniyle bakımevlerinin açılması” üzerinde yoğunlaşmıştır.

Manisa Belediye Meclis üyesi ve Kadın Meclisi Yürütme Kurulu üyesi Suna İnce ile yapılan görüşmede: “Sığınma evlerindeki kadınların girişimcilik konusunda desteklenmesi, eğitilmesi, özgüvenlerinin kazandırılarak ekonomik özgürlüklerini elde etmelerinin sağlanması”, “Girişimcilik becerisi olan kadınların bürokratik nedenlerle engellenmemesi”, “Kadın girişimciliğinin desteklenmesi için eşlere eğitimler verilmesi”, “Kadınların birbirlerini destekleyebilmeleri için siyasi ve sosyal açıdan iletişim ağlarının oluşturulması” ve “Kadınların avantajlı duruma geçebilmesi için yerel yönetimlerin mülkiyetinde bulunan reklam panolarının kadın girişimcilerin kullanımına sunulması” gibi faaliyetlerin yerel yönetimlerce gerçekleştirilmesini önermiştir.

Kadın Meclisi üyesi ve El Emeği Göz Nuru pazar yeri koordinatörü Seher Taydaş ise; “*Pazar yeri projesi kadınların içlerindeki girişimcilik ruhunu ortaya çıkardı.. Projede yer alan kadınlar başlangıçta pazarlık yapmaya bile çekindikleri halde ilerleyen dönemde kendi iş yerlerini açacak kadar deneyim ve özgüven kazandılar.*” Bu projede yer alan kadınların %95’i kendilerini girişimciliğe hazır hissetmektedirler. Kadınların yalnızca çeyiz ve benzeri el işleri üretmeye yatkın oldukları bu yüzden de yenilikçilik konusunda desteklenmeye ihtiyaç duydukları gözlemlenmiştir. Ayrıca kadınlar çoğunlukla teknolojik araçları kullanma ve pazarlama yöntemleri konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıklarından, yerel yönetim yetkililerinin bu konularla ilgili “eğitimler” düzenlenmesinin yararlı olacağını vurgulamıştır.

Kadın Meclisi üyesi ve Manisa Genç İş Adamları Derneği yürütme kurulu üyesi Semra Kaplan ise kadınların öncelikle siyasete ısındırılması gerektiğini ve bu sayede kendilerini anlayan siyasetçilerle sorunlarını çok daha kolay çözebileceklerini, bunun da yerel yönetimlerde kadınlara yer verilmesiyle başlayabileceğini belirtmiştir. Son olarak da; “*Bugüne kadar gerçekleştirilen projelerde gerçekleştirilen mali bilgilendirme, işe giriş, dış kaynak kullanma, öz güven gibi eğitimlerse, yerel yönetimlerce yaygın hale getirilerek kadın girişimciliğine destek sağlanabilir*” demiştir. .

SONUÇ VE ÖNERİLER

Kadın girişimciliği dünya genelinde ve Türkiye’de önemli bir istihdam alanıdır. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde, kadının sosyal sermaye kaynaklarına işlerlik kazandırarak girişimci niteliklerini geliştirmesinin önemi giderek artmıştır. Özellikle kadınların ve erkeklerin işgücüne katılımı göz önünde bulundurulduğunda varolan eşitsizlik, kadınların erkeklere oranla daha fazla girişimsel niteliklere sahip olmalarını zorunlu kılmaktadır.

Dünyada son yıllarda kadınların sahip olduğu işlerde gözle görülür bir artış kaydedilmektedir. 1980’lerden bu yana giderek her yıl daha da hızlanan bu artış ekonomik ve sosyal gelişmelerin çok güzel bir göstergesidir. Yeni teknolojilerin uygulanması, iletişim sistemlerinde kaydedilen gelişmeler ve en önemlisi çalışan ve kendi işini kuran kadın imajının daha çok kabul görmesi kadınların yeni alanlara geçmesi için fırsatlar yaratır olmuştur (Şekerci, 2006:120).

“Kadın girişimcilere yönelik strateji geliştirmede, yerel yönetimlerle işbirliği içinde olmak mümkün mü?” başlıklı çalışmanın üç temel amacı bulunmaktadır. Birincisi; kadın girişimcilerin “sosyal sermaye” olarak tanımlanan nitelik ve yeterliliklerini belirleyebilmektir. Sosyal sermaye, işletmelerin başarısında ve yenileşmesinde oldukça önemlidir. Yapılan araştırma sonucuna göre; ele alınan kadınların sosyo kültürel değerlerle ilgili girişimci özellikleri arasında; “takım çalışmasına uyumlu olma, iş bitiricilik, çevreye uyumlu olma, sorumluluk sahibi olma “ eğilimleri bulunmaktadır. Günümüzde esnek istihdam uygulamaları, ekonomide yeniden yapılanmanın kadın emeği üzerindeki olumsuz etkileri, kadınları girişimci olmaya itmiştir. Yapılan araştırma sonuçları göstermiştir ki, ele alınan kadınların iş hayatına atılmalarında itme faktörlerine göre “çekme faktörü” nün etkisinin daha fazla olduğu görülmektedir. Yani kadınlar da artık; ekonomik özgürlük, kendi işini yapma isteği, sosyal prestij, iş hayatını sevmek, kendini konumlandırmak vb. nedenlerle iş hayatına girmektedirler.

Araştırmanın ikinci bölümünde, kadın girişimcilerin iş kurma aşamasında ne tür zorluklarla karşılaştıkları belirlenmeye çalışılmıştır. Sonuçlar göstermiştir ki; gerek ülkemizde gerekse ele alınan örneklem grubunu oluşturan kadınların kurumsal kaynaklı krediler kullanmak yerine, halen kendi öz kaynaklarını ya da eşlerinden aldıkları yardımlar aracılığı ile iş kurmaya devam ettikleri görülmektedir. Kadın girişimcilerin gerek evli gerekse bekar olanların iş kurma aşamasında aileleri ya da eşleri tarafından baskı görmedikleri tespit edilmiştir. Kadın girişimciler için, iş hayatında karşılaşılan en önemli zorluk; sermaye temini sırasında **banka kredileri ile ilgili yeterli bilgiye sahip olunmamasıdır**.

Araştırma sırasında sevindirici bulgulardan biri de, aynı iş kolunda ve meslekte çalışan kadınların birbirlerinden haberdar olmalarının onlara ne gibi yararlar sağlayacağını anlamış olmalarıdır. Burada önemli sorun; kadın girişimcilerin “**örgütlenme**” konusundaki bilgisizlikleridir.

Sonuç olarak, kadın girişimcilerin temel sorunlarına ne tür çözüm önerileri getirilebilir, ne tür stratejiler geliştirilebilir ve yerel yönetimler bu konuda neler yapabilir denildiğinde ise, ortaya bütün kadın girişimcilerle birlikte yapılan “odak grup görüşme” sonuçları ile Manisa Kadın Meclisi Yürütme Kurulu üyelerinin önerileri birleştirildiğinde ortaya çıkan son tabloya göre;

Karşılaşılan temel sorunlar; aile baskısı, yöresel baskı, yapılan iş ile ilgili eğitim eksikliği, maddi imkansızlıklar, özgüven eksikliği, girişimcilik ruhu, cinsiyet eşitsizliği, ciddiye alınmama, aile desteğinin olmaması, önyargılar, çocuk ve yaşlı bakım sorumluluğu

Çözüm önerileri;

- kadın girişimciliğinin devlet tarafından desteklenmesi (bir devlet politikası olarak ele alınmasıdır ki; bu öneri aynı zamanda TÜSİAD raporlarında önerilen bulguları da destekler niteliktedir. Yani; devletin konuyla ilgili açık ve net bir vizyonu, bürokratik engellerin kaldırılması, vergi işlemlerinin kolaylaştırılması, eğitime yapılan yatırımın artırılması) ,

- örnek kadın girişimci projelerinin basında duyurulması (yerel yönetimlerin mülkiyetinde bulunan panoların kadın girişimcilerin kullanımına sunulması), başarılı kadın girişimci hikayelerinin kamuoyunda duyurulması,

- genç kızların girişimciliğe özendirilmesi,

- kadınların ekonomik özgürlüklerinin sağlanması (sığınma evleri, cezaevleri vb. kadınların toplu olarak buldukları yerlerde girişimciliği özendirmek),

- meslek odalarında eğitim olanaklarının artırılması (kadın girişimciliğini özendirme yönelik eğitim programları, mevcut iş yapan kadın girişimcilere yönelik pazarlama, muhasebe, finansman, iletişim vb. gibi alanlarda eğitimler vermek, rehberlik etmek),

- sivil toplum kuruluşları, meslek odaları ve yerel yönetimlerin işbirliği içine girmeleri (kadınlara yönelik düzenlenen her tür eğitim ve faaliyetlerden kadınların yeterince duyurularak katılımını sağlamak, çocuk ve yaşlı bakımevleri açmak, kadınların birbirlerini destekleyebilmeleri için siyasi ve sosyal açıdan iletişim ağlarının oluşturulması, kadınların siyasetle ilgilenmelerini sağlamak ve kendilerini anlayan siyasetçilerle birlikte çözüm bulabilecekleri ortamlar oluşturmak, özellikle kadın girişimcilere yönelik örgütlenme konularında bilgilenmelerini sağlamaktır ki; bu aynı zamanda KAGİDER'in önemle üzerinde durduğu “**toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme**” konusu ile çok yakından ilgilidir. Çünkü; kadınların ayrımcılığa ve eşitsizliğe maruz kaldığı tüm alanlarda bu ayrımcılığı ortadan kaldırmaya yönelik geliştirilecek politikalar, kurumsal düzenlemeler ve bütçe çalışmaları yerel yönetimler tarafından dikkate alınarak yapılmalı ve mali kaynaklar ayrılmalıdır)

Kadın girişimciliğinin geliştirilmesinin ve yaygınlaştırılmasının ilk önce bir “devlet politikası” olması; yerel yönetimlerde bulunan tüm kurumların (Belediye, Meslek Odaları, Bankalar, Organize Bölge Müdürlükleri, Dernekler, Basın ve yayın organları, Milli Eğitim Kurumu Müdürlüğü- özellikle teknik liseler, KOSGEB) bu alanda ciddi çalışmalar yaparak, işbirliği içinde “kadın girişimciliğini” özendirmek ve teşvik etmeye yönelik “kurum politikaları” ve “kurum stratejisi” belirlemeleri gerekmektedir.

Sonuç olarak, kadın girişimciliğini geliştirmeye yönelik bir strateji belirlemede, yerel yönetim kurumları ile işbirliği içinde olmak mümkün müdür sorusunun yanıtı, “**istendiği takdirde, kesinlikle mümkündür**” şeklinde olacaktır.

KAYNAKÇA

- ALTINEL, A. (1993).Kadın Girişimciliğe Özendirme ve Destekleme Paneli [Women Entrepreneurship Supporting and Encouraging Panel]. *Devlet Bakanlığı Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı, Kadının Statüsü ve Sorunları Müdürlüğü*, Ankara.
- ARAT, N. (1993).Türkiye’de Kadın Girişimcilik [Women Entrepreneurship in Turkey]. *TES-AR Yayınları*, 29, Ankara.
- AYTAÇ, S. & SEVÜKTEKİN, M. (2002).Çağdaş Sanayi Merkezlerinde Kadın İşgücünün Konumu: Bursa Örneği [Situation of Women Workforce in Modern Industrial Centers: Bursa Case].*TİSK Yayınları*, No:219; Ankara,
- ANDERSON, A. & JACK, S. (2002).The Articulation of Entrepreneurial Social Capital: *Content and Process, Entrepreneurship and Regional Development*, Cilt 14, Sayı 3, 193- 210.
- ARIKAN, S. (2002).*Girişimcilik, Temel Kavramlar ve Bazı Güncel Konular* [Entrepreneurship, Fundamental Conception and Topical Subjects], Siyasi Kitapevi, Ankara.
- ARIKAN, Semra. (2004).*Girişimcilik [Entrepreneurship]*. 2. Baskı, Ankara, Siyasal Kitabevi.
- BARON, R. A. (1998).Cognitive Mechanismsin Entrepreneurship; Why and When Entrepreneurs Think Differently Than Other People, *Journal Business Venturing*, Vol,13, 275.
- BARON, R. A. (2000). A Psychological Perspectives on Entrepreneurships: Cognitive and Social Factors in Entrepreneurs Success, *Current Directions in Psychological Science*, Vol, 9, 15.
- BOZGEYİK, A. (2005). Girişimcilere Yol Haritası [Road Map for Entrepreneurs], İstanbul: Hayat Yayıncılık.
- BOWEN, D. D. & HISRICH, R. D. (1986).“The Female Entrepreneur: A Career Development Perspective”, *The Academy of Management Review*, Vol 11,2:404.
- COHEN, L. & MALLON, M. (1999). The Transition From Organizational Employment To Portfolio Working: Preceptions of Boundarylessness, *Work, Employment and Society*, Cilt 13, Sayı 2, 340.
- COULTER, M. (2001). *Entrepreneurship in Action*, Prentice Hall Inc., New Jersey.
- Covin, J. G. & Slevin D. P. (1989). Strategic Management of Small Firm in Hostile and Bening Environments, *Strategic Management Journal*, 10(1):75-87.

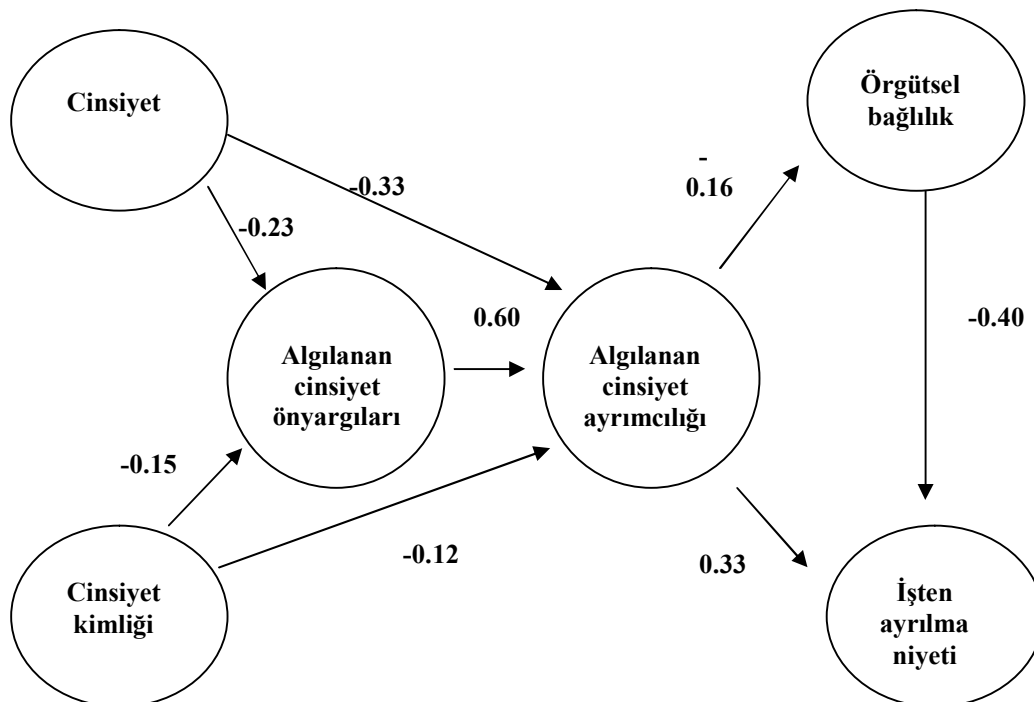
- CASSON, M. (2005). Entrepreneurship and the Theory of the Firm, *Journal of Economics Behaviour & Organization*, Vol.58:327-348.
- ÇELİK, A. & DEMİRCİ, Z. (1998). *Girişimcilik Kültürü ve KOBİ'ler [Entrepreneurship Culture and SME's]*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- ÇELEBİ, N. (1997). Turizm Sektöründeki Küçük İşyeri Örgütlerinde Kadın Girişimciler [Women Entrepreneurs in Small Enterprises in Tourism Sector], *TC. Başbakanlık Kadın Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü*. Ankara.
- ÇUBUKÇU, N. (2005). Hane İçinde Üreten Kadınlar da Girişimcidir [Women Produce Homeoriented are Entrepreneurs], *Sivil Toplum Dergisi*, Yıl 3, Sayı 10.
- DOLGUN, U. (2003). *Girişimcilik [Entrepreneurship]*, 1. Baskı, İstanbul: Alfa Basım.
- DOĞANER, A. E. (2006). *Yeni Nesil Girişimci [New Generation Entrepreneurs]*, İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- ECEVİT, Y. (1990). *Kentsel Üretim Sürecinde Kadın Emeğinin Konumu ve Değişen Biçimleri, Kadın Bakış Açısından 1980'ler Türkiye'sinde Kadın [Situation and Transformation of Women Workforce in Urban Production Process, Women in Turkey in 1980's in Women Perspective]*, Ankara: İletişim Yayınları.
- ECEVİT, Y. (1993). Kadın Girişimciliğinin Yaygınlaşmasına Yönelik Bir Model Önerisi: Kadın Girişimciliğine Özendirme ve Destekleme Paneli Bildiriler ve Tartışmalar [A Model Proposal to Generalization of Women Entrepreneurship: Women Entrepreneurship Supporting and Encouraging Panel], *Devlet Bakanlığı Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı: Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, Eğitim Semineri*, Yayın No: 74, 30-35.
- ECEVİT, Y. (2000). Çalışma Yaşamında Kadın Emeğinin Kullanımı ve Kadın-Erkek Eşitliği, Kadın Erkek Eşitliğine Doğru Yürüyüş Eğitimi, Çalışma Yaşamı ve Siyaset [Usage of Women Labour in Working Life and Gender Equity, Training Through Gender Equity, Working Life and Politics], TÜSİAD.
- EYÜBOĞLU, D. (2003). *Girişimciliğin Geliştirilmesi [Development of Entrepreneurship]*, MPM Yayınları, Ankara.
- GRANOVETTER, M. (1985). Economic, Action and Social Structure: The Problem of Embeddedness, *The American Journal of Sociology*, Cilt 91, Sayı 3, 481-510.
- GOFFEE, R. & SCASE, R. (1992). *Kadınlar İş Başında [Women are on the Job]*, Ankara: Eti Kitapevi
- GRIMM, C. M. & SMITH, R. H. (1991) "Management and Organizational Change: A Note on the Railroad Industry", *Strategic Management Journal*, Cilt 12, Sayı 7: 557-562.
- GARTNER, W. B. (1985). A Conceptual Framework for Describing the Phenomenon of new venture creation, *The Academy of Management Review*, Vol 10, Iss.1, 703.
- GÜROL, M. A. (2000). *Türkiye'de Kadın Girişimci ve Küçük İşletmesi: Fırsatlar, Sorunlar, Beklentiler ve Öneriler [Women Entrepreneurship and Small Business in Turkey: Opportunities, Problems, Expectations and Suggestions]*, Ankara: Atılım Üniversitesi Yayınları
- HATUN, U. (1997). *Kadın Girişimcilerin Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Profili: Ankara Örneği [Sociocultural and Economic Profile of Women Entrepreneurs: Ankara Case]*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ev Ekonomisi ve Aile Ekonomisi Bölümü.
- HANCI, A. (2004). *Girişimcilikte Cinsiyet Faktörü ve Kadın Girişimciler Üzerine Bir Araştırma [Gender Factor in Entrepreneurship and Search on Women Entrepreneurship]*, Yüksek Lisans Tezi, Haziran, Sakarya Üniversitesi.
- HAMBICK, D. & MASON, P. A. (1984). Upper Echelons: The Organizational Change: A Note on The Railroad Industry", *Strategic Management Journal*, Cilt 12, Sayı 7, 557-562.
- HISCRICH, R. D. & PETERS, M. P. (1989). *Starting, Developing and Managing A New Enterprise*, Homewood, IL: BPI.

- JANSEN Paul G. W. & VAN WEES Lucas L. G. M. (1994). Conditions for Internal Entrepreneurship, *The Journal of Management Development*, 13,9: 34.
- KÜMBETOĞLU, B. (1999). Ev İşçileri ve Yeni Yasal Çerçeve [Home Workers and New Legal Framework], *Ekonomik Yaşam Dergisi*, Cilt 10, Sayı 33, 40
- KOSGEB, (1996). *Türkiye’de Kadın Girişimcilerin Sorunları ve Çözüm Önerileri [Problems and Solutions of Women Entrepreneurs in Turkey]*, Ankara.
- KARADUMAN, E. (2002). Ekonomik Kalkınmadaki Finansman ve Organizasyon [Financing and Organization of Economic Development], *Mali ve Gümrük Bakanlığının APKK Başkanlığı*, Yayın No: 1993/328
- KOSGEB, (1996). Türkiye’de Küçük ve Orta ölçekli Sanayi İşletmelerinin Sorunları [Problems of Small and Middle Size Businesses in Turkey], *Çözümleri ve Önerileri*, Ankara.
- KÜMBETOĞLU, B. (1994). Kadın, Çalışma ve Evde Üretim, Dünyada ve Türkiye’de Güncel Sosyolojik Gelişmeler [Women, Working and Home Production, Contemporary Sociological Development in Turkey and the World], *Sosyoloji Derneği*, Ankara
- KURATKO, D. R. & Hodgetts, M. (1995). “Entrepreneurship”, Third Edition, Newyork: The Dryden Pres.
- LIN, N. (1999). Building a Network Theory of Social Capital “, *Connections*, Cilt 22, Sayı 1, 28-51.
- MORTAN, K. & CÜCELOĞLU Ö. & ALPASLAN, T. (2001). *Türkiye’de Girişimcilikle İlgili Sorunlar ve Çözümler [Problems and Solutions Related to Entrepreneurship in Turkey]*, Ankara, TÜSİAD Yayınları.
- MUZYKA Daniel. & KONING A. D. & CHURCHILL N. (1995). On Organization and Adaptation: Building The Entrepreneurial Corporation, *European Management Journal*, Vol. 13, No. 4: 346-361.
- NORRIS, F. & KRUEGER, J. R. & REILLY, M. D. & Carsrud, A. L. (2000). Competing Models of Entrepreneurial Intentions, *Journal of Business Venturing*, Vol 15, Iss.5: 411.
- NAKTİYOK, A. (2004). *İç Girişimcilik [Internal Entrepreneurship]*, İstanbul: Beta.
- ONARAL, Y. M. (2000). *Türk İş Hukukunda Kadın- Erkek Eşitliği [Gender Equity in Turkish Labour Law]*, İstanbul: Beta Yayınları, 104.
- ÖZEN, K. R. (2003). Girişimcilikte Cinsiyet Faktörü: Kadın Girişimciler [Gender Factor in Entrepreneurship: Women Entrepreneurs], *11. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi*, Afyon
- ÖZEN, K. R. & BAYRAKTAROĞLU, S. (2002). “Anadolu Sanayinin Gelişmesinde Kadın Girişimciler” [Women Entrepreneurs’ Effect on Development of Anatolian Industry], *II. Ulusal Orta Anadolu Kongresi*, Niğde.
- SAADETTİN, G. (2004). *İşletmelerde Kadın-Erkek Ayrımcılığı ve Cinsel Taciz [Gender Discrimination in Working Life and sexual harassment]*, DPÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- PORTES, A. (1998). Social Capital: *Its Origins and The Applications in Modern Sociology*, Cilt 24, Sayı 1, 1-24.
- TUTAR, H. ve KÜÇÜK.O. (2003). Girişimcilik ve Küçük işletme Yönetimi [Entrepreneurship and Small Business Management], 1.baskı, Ankara: Seçkin Dağıtımçılık.
- TOP, S. (2006). *Girişimcilik Keşif Süreci [Discovery Process of Entrepreneurship]*, 1. Basım, İstanbul: Beta Yayınevi.
- TRIGILIA, C. (2001). *Social Capital and Local Development*, *European Journal of Social Theory*, Cilt 4, Sayı 4, 427-442.
- TÜSİAD, (2002). *Türkiye’de Girişimcilik [Entrepreneurship in Turkey]*, İstanbul, Yayın No: 12/ 340.
- Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu Araştırma ve Geliştirme Bölümü, (1993). *Kadın Girişimciler Konulu Araştırma Sonuçları [Research Result about Women Entrepreneurs]*, Ankara, No:13

- TC. Başbakanlık Kadın ve Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, (1995). *Türkiye’de Kadınlara ait Girişimcilerin Desteklenmesi [Supports for Women’s Business in Turkey]*, Ankara.
- TUGİAD, (1993). *Ekonomik Kalkınmada Girişimciliğin Önemi ve Değişen Girişimcilik Nitelikleri [Importance of Women Entrepreneurship in Economic Development and Differentiating Entrepreneurship Quality]*, Ankara: Simge Ofis Matbaacılık.
- TÜSİAD, (1987). *Türkiye’de Girişimcilik ile İlgili Sorunlar ve Çözümler [Problems and Solutions Related to Entrepreneurship in Turkey]*, İstanbul: Tüsiad Yayınları
- TÜSİAD, (2000). *Kadın-Erkek Eşitliğine Doğru Yürüyüş, Eğitim, Çalışma Yaşamı ve Siyaset [Working Through Gender Equity, Education, Working Life and Politics]*, İstanbul, *TÜSİAD Yayınları* No:T/2000/290.
- Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu, (1992). *Esnaf ve Sanatkarlar ve Küçük İşletmeler Açısından Kadın Girişimciler, Türkiye’de Kadın Eğitimi Birinci Uluslar arası Konseyi için Hazırlanan çalışma [Women Entrepreneurs for Small Businesses and craftman, Study for First Women Education in Turkey Council]*, Ankara.
- YETİM, N. (2002). “Sosyal Sermaye Olarak Kadın Girişimciler: Mersin Örneği” [Women Entrepreneurs as a Social Capital: Mersin Case], *Ege Akademik Bakış Dergisi*, C. 2, Sayı:1
- YETİM, N. & Tatlıdil, E. (2004). *Socail and Cultural Dynamics of Women Entrepreneuers: The case of Small and Medium-Size Clothing Entreprises in Adana and Mersin, Turkey.*
- YALÇIN, Y. (1998). *Türkiye’de Girişimciliğin Geliştirilmesi Gereklidir Tezine Bir Model Önerisi: İş Kurma ve Yatırım Danışmanlığı Kurulu [A Modal Proposal to View of Necessity to Entrepreneurship Development in Turkey: Advisory Board for Establish a Business and Investment]*, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi

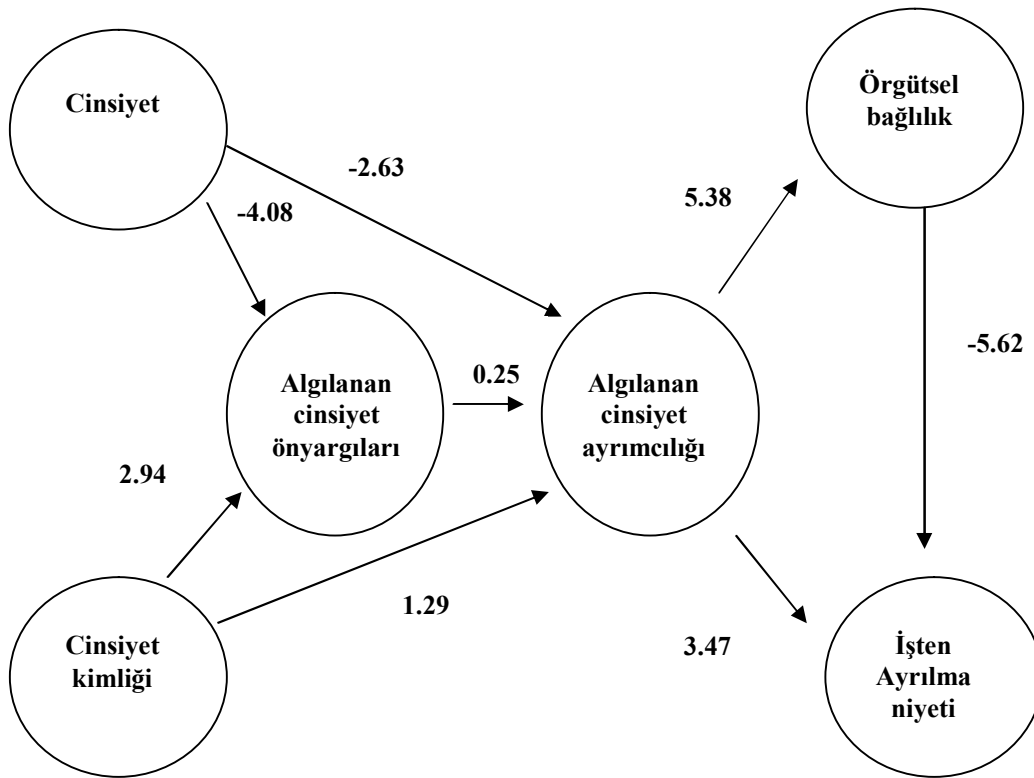
İnternet Kaynakları

- DİE (2007). Bazı İstatistikler [Some Statistics], www.tuik.gov.tr. (Erişim:12.10.2008).
- KAGİDER, “Bazı İstatistikler” [Some Statistics], www.kadiger.org (23.03.2009)
- TÜSİAD Basın Bülteni, Türkiye’de Girişimcilik Özet Bulgular [Entrepreneurship in Turkey, Brief Diagnosis], www.tusiad.org.tr (23.03.2009)

Şekil 1a: X Firması için Model

Şekil 1b: Y Firması için Model